

Антонюк Поліна Євгенівна,

професор кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1269-6992>

**ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ,
ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО СФЕРИ УПРАВЛІННЯ МІНІСТЕРСТВА
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД ЗСЕРЕДИНИ**

Діяльність науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти у сфері «людина – людина», як справедливо зазначають сучасні дослідники, характеризується інтенсивною міжособистісною комунікацією, під час якої нерідко утворюються ситуації, що призводять до високого емоційного напруження та хронічної стресогенності. Наслідком такого напруження є поступова втрата емоційної, когнітивної, фізичної активності, що проявляється відповідними симптомами виснаження і втоми, зниженням задоволення від виконання професійних обов'язків, загостренням хронічних хвороб, що в сукупності характеризується категорією «професійне вигорання» [1, с. 267]. При цьому рівень професійного вигорання серед викладачів закладів вищої освіти вважається одним із найвищих у порівнянні з іншими сферами суспільної діяльності [1, с. 268]. Це пояснюється високими вимогами до професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти: постійною підтримкою належного рівня професіоналізму, відповідальністю за результати своєї діяльності, адекватним реагуванням на зміну ситуації та прийняттям відповідних рішень тощо.

Зважаючи на специфіку діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та пов'язаними з цим причинами професійного вигорання, вважаємо, що у відповідній категорії працівників закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, існують додаткові фактори, що суттєво відображаються на темпі та рівні професійного вигорання й негативно впливають як на кожен конкретну особистість, залучену до освітнього процесу, так і на результати освітньої діяльності в цілому.

Так, відповідно до п. 6¹ ч. 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» *заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання* - заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної

поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань [2].

З наведеного визначення логічним вбачається висновок, що «специфічність» навчання поширюється на здобувачів вищої освіти, що пов'язано зі сферою їх подальшої професійної діяльності, а не на науково-педагогічних працівників.

Разом з тим, відповідно до п. 7 ч. 4 ст. 13 Закону України «Про вищу освіту» законодавець наділяє Державні органи, до сфери управління яких належать вищі військові навчальні заклади, заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, правом своїми нормативно-правовими актами встановлювати особливі вимоги щодо, в тому числі, кандидатів на посади педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників та конкурсного відбору на посади педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників. Причому звільняє розробника від необхідності погодження таких нормативно-правових актів із центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки при їх затвердженні [2].

Таким чином, крім відповідності загальним вимогам, що висуваються до кваліфікаційного рівня науково-педагогічних працівників, визначених Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності, затверджених постановою Кабінету міністрів України від 30.12.2015 № 1187 [3, п.п. 36–38], науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання повинні відповідати додатковим критеріям, що вже потенційно створює для них додаткові стандарти їх професійної (науково-педагогічної) діяльності, та, відповідно, й додаткові фактори напруженості - важливого чиннику професійного вигорання.

Щодо науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, то наказом МВС України від 13.02.2020 № 123 (далі – Наказ) встановлені додаткові стандарти – Професійні, освітні і кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття вакантних посад у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – Вимоги) [4].

Для визначення ступеню впливу на процес професійного вигорання науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, вважаємо за доцільне проаналізувати положення цього нормативно-правового акту.

Так, вже сама назва Наказу не відповідає положенням Закону України «Про вищу освіту», який визначає, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання здійснюють «...підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби...» [2], а не поліцейських, як визначає Наказ. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу в поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції [5].

Крім того, згідно п. 1 Вимог «Професійні, освітні і кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття вакантних посад у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, застосовуються до поліцейських, які **відряджаються** (виділено автором) відповідно до статті 71 Закону України «Про Національну поліцію» на вакантні посади закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських». В той же час п. 9 Вимог не лише виходить за рамки сфери регулювання Наказу та встановлює порядок **звільнення** (виділено автором) осіб, що вже проходять службу на посадах в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, але й також порушує положення ст. 22 Конституції України, звужуючи зміст та права таких осіб на момент видання нормативно-правового акту [6].

Формат висвітлення проблематики обмежує нас щодо можливості повного аналізу змісту Вимог, тому вважаємо за необхідне звернути увагу на ключовий аспект: п. 9 Вимог передбачає, що «безперервний стаж роботи поліцейських ... на вакантних посадах... (в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України – примітка автора) не повинен перевищувати 5 років» [4]. По закінченню п'ятирічного терміну, за задумкою розробника, особа звільняється з посади науково-педагогічного працівника та повертається в розпорядження поліції, а повторне відрядження до закладу вищої освіти може бути (а може і не бути – примітка автора) не раніше, ніж через 6 місяців після повернення в розпорядження поліції [4].

За таких умов спостерігаємо об'єктивну відсутність мотивації для особистісного та професійного розвитку науково-педагогічних працівників: з одного боку вони повинні здійснювати заходи, спрямовані на забезпечення ними рівня досягнень у професійній діяльності за останні п'ять років, визначених у п. 38 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності [3]; з іншого – здійснювати професійну діяльність, розуміючи, що через п'ять років вони повинні залишити науково-педагогічну діяльність та займатися іншим видом діяльності, як то визначають Вимоги [4].

На нашу переконливу думку, такі умови здійснення професійної діяльності науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, напряду впливають на емоційний стан працівників, формуючи формальне, цинічне ставлення до своєї професійної діяльності та її результатів, знецінюючи особистісні здобутки науково-педагогічних працівників, позбавляючи відповідальності за свою діяльність та, власне, змісту самої діяльності. Необхідно додати, що окрім наведених Вимог, причинами, що обумовлюють професійне вигорання таких науково-педагогічних працівників слід вважати: відсутність визначеного законом порядку присвоєння чергових спеціальних звань (виступає мотивуючим фактором для осіб, що проходять службу в державних органах, яка передбачає присвоєння спеціальних звань); відсутність визначеного законом порядку здійснення певних видів матеріального забезпечення та доплат, наприклад, забезпечення форменим одягом, виплат за відрядження тощо (матеріальний аспект діяльності напряду впливає на її якість); обмеження щодо реалізації свого професійного потенціалу у певних формах, визначених для поліцейських, як то, наприклад, участь у миротворчій діяльності в складі Національного контингенту; виконання функцій, не притаманних науково-педагогічним працівникам, наприклад, залучення до охорони публічного порядку та безпеки тощо. При цьому, звичайно, ми залишаємо місце для дискусій з приводу нашої думки.

Таким чином, вимушені констатувати, що за наявних умов професійної діяльності професійне вигорання науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, має зрозумілі об'єктивні причини. Усунення об'єктивних причин та створення умов для професійного розвитку таких науково-педагогічних працівників безсумнівно сприятиме підвищенню якості та авторитету «відомчої» освіти та наукових розробок закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України. В сучасних же реаліях дещо незрозумілою виглядає ставлення Міністерства внутрішніх справ до своєї «відомчої» освіти: в той час як об'єктивно визнано, що з часом професійна компетентність (та кваліфікація) науково-педагогічного та наукового працівника зростає (що закладено в умови здійснення освітньої діяльності, присвоєння наукових звань тощо), Міністерство внутрішніх справ України заперечує закономірності об'єктивної дійсності, встановлюючи Вимоги і тим самим знецінюючи професіоналізм науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Юрценюк О. С. & Напрєєнко О. К. (2023). Синдром професійного вигорання у викладачів закладів вищої освіти. *Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні*

України: зб. матеріалів Міжнар. науково-практичної конференції для освітян (Чернігів, 22 березня 2023 року). С. 267–268.

2. Про вищу освіту: Закон України від 01 січні 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

3. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: постанова Кабінету міністрів України від 30 груд. 2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%DF#Text>.

4. Про затвердження Професійних, освітніх і кваліфікаційних вимог, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття вакантних посад у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: Наказ МВС України від 13 лют. 2020 р. № 123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0199-20#Text>.

5. Про національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

6. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

УДК 159.9.073

Байда Максим Степанович,

начальник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, доктор філософії з державної безпеки
ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-7658-4709>;

Приходько Ігор Іванович,

начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, доктор психологічних наук, професор
ORCID:<https://orsid.org/0000-0002-4484-9781>

ЗМІСТ МОТИВАЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ ТА ДОСВІДОМ УЧАСТІ У БОЙОВИХ ДІЯХ

Готовність та бажання військовослужбовців здійснювати свої функціональні обов'язки – це головна вимога досягнення мети при поставленому службово-бойовому завданні. В такому випадку мотивація службово-бойової діяльності військовослужбовців